

MEDGYESY S. NORBERT: A GYÓGYULÁS HELYE.
SZENT VITUS HAZAI TISZTELETE, VELEM-
SZENTVID TÖRTÉNETE, ÁHÍTATFORMÁI ÉS A
PERENYEIEK FOGADALMI ZARÁNDOKLATA
(Magyar Napló, Budapest, 2024, 886 p. + 16 t., illusztrált)

MEDGYESY S. NORBERT: A GYÓGYULÁS HELYE. SZENT
VITUS HAZAI TISZTELETE, VELEM-SZENTVID TÖRTÉNETE,
ÁHÍTATFORMÁI ÉS A PERENYEIEK FOGADALMI ZARÁNDOKLATA
[THE PLACE OF HEALING. THE VENERATION OF SAINT VITUS
IN HUNGARY, THE HISTORY AND DEVOTIONAL PRACTICES OF
VELEM-SZENTVID, AND THE VOTIVE PILGRIMAGE OF THE PEOPLE
OF PERENYE].

Magyar Napló, Budapest, 2024, 886 p. + 16 t., illusztrált

Gulyás Kristóf

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A rendszeres és módszeres történeti kutatások eredményeinek összegzése, szintetizálása a történészi mesterség legfontosabb feladatai közé tartozik; olyan mű megalkotásának képessége, mely témájától függetlenül túlmutat annak tárgyán, szerencsés esetben példaként, útmutatásként szolgál a fiatalabb kutatók számára. Medgyesy S. Norbert, a 18. századi Nyugat-Dunántúl vallás-, társadalom- és egyháztörténete, néprajza ismert kutatójának kötete, *A gyógyulás helye – Szent Vitus hazai tisztelete, Velem-Szentvid története, áhítatformái és a perenyeiek fogadalmi zarándoklata* pontosan ilyen összegző munka; a szerző 886 számozott oldalon keresztül tárja olvasói elé eddig, közel negyed évszázadra visszatekintő kutatásainak eredményeit. Írásomban arra nem vállalkozhattam, hogy a teljes kötetet bemutassam, hanem annak harmadát, a zarándokhely újkori történetével és áhítatformáival foglalkozó részeit kívánom ismerteti (23–317. o.).

A monumentális monográfia egyedülállóan gazdag írott forrásanyagból és a szerző által Perenye községben 1995 óta, majd Velemben végzett néprajzi és népzenei gyűjtőmunka hangzó anyagából született. A kötet interdiszciplináris mivoltát ez indokolja. Összességében elmondható, hogy a könyv szerzője a nagy részben az elmúlt esztendők folyamán Rétfalvi Balázs által rendszerezett Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár igen gazdag állományából, továbbá az Országos Széchényi Könyvtár Kézirat-tárából, valamint Erdélyi Zsuzsanna néprajztudós hagyatékából minden lehetséges, vonatkozó forrástípust megvizsgált, értelmezett és belefoglalta

terjedelmes monográfiájába. Medgyesy S. Norbert az állításait 1674 és 2010 között papírra vetett, többségében kéziratos, kisebb részben nyomtatott forrásokból merítette. Részletezve: XVII–XIX. századi canonica visitatiók és más XVIII. századi conscriptiók, historia domus-kötetek, anyakönyvek, pénztárkönyvek és templomi számadások, plébánosi levelezések és a szombathelyi püspökségre küldött jelentések, sematizmusok, perenyei és községszerdahelyi templomi hirdetőfüzetek és plébániai iktatókönyvek, prédikációs feljegyzések, továbbá vonatkozó újságcikkek jelentették sokszínű forrásbázisát.

A könyv első fele Szent Vitus vértanú életének és kultuszának összefoglalásával kezdődik (23–83. o.), melyet európai kitekintéssel, irodalomtörténeti adalékokkal végzett el a szerző. Medgyesy S. Norbertől több más könyvből és tanulmányából ismert, hogy immár negyedszázada a XVIII. századi csíksomlyói misztériumdrámák kutatója. Ennélfogva nem meglepő, hogy e kötet lapjain cselekményével és forrásaival együtt részletesen bemutatja a magyar színház-, dráma- és lelkiségtörténet egyetlen és eddig ismeretlen Szent Vid-mártírdramáját, amelyet Ferentzi Vitus csíksomlyói ferences szerzetestanár tollából láthattak az erdélyi Mária-kegyhely zárándokai 1774-ben. A kötet nem csak Medgyesy S. Norbert munkáit tartalmazza: Kovács Andrea a teljes hazai vonatkozó forrásanyag áttekintésével saját kutatásaiból teszi közzé Vitus középkori magyarországi miséjét és zsolozsmáját, amely Locsmándi Dániel fordításában magyar nyelven is olvasható. Kiss Gábor és Fekete Mária pedig a velemi Szent Vid-hegy középkori történetének megírásával járult hozzá a kötethez. A középkorral foglalkozó szakaszban a társszerzők bemutatják a velemi Szent Vid-hegy vas-, bronz-, népvándorlás- és honfoglaláskori régészeti előzményeit, a várhegy történetét, a várhegyen álló épületeket, azok sorsát.

A zárándokhely koraujkori és modernkori történetének megírása ismét Medgyesy S. Norbert munkája. A szerző példaértékű módon tárgyalja a velemi búcsújáróhely történetét – bemutatja a Szent Vid-kultuszának a középkor óta virágzó nyugat- és közép-európai történeti hátterét, a velemi kegyhely középkori múltját (85–108. o.), a mohácsi vészt követő elenyészését, majd regionális vallási központként való virágzását a barokk katolicizmus idején. A szerző nemcsak a XVII–XX. századra kitekintő történeti elemzést végezte el, hanem közzéteszi az általa feljegyzett, a perenyeiek Szent Vid-zárándoklatáról szóló, 1999 és 2023 között keletkezett 71 személyes tanúvallomást is.

A kötet külön értéke a Szent Vid-kápolnáról szóló írott források kritikai kiadása. Elsősorban a hosszútávú művészet- és kegyességtörténeti kutatásokat és sokkal inkább a még várható és igen szükséges régészeti vizsgálatokat, feltárásokat szolgálja, egyben inspirálja a kötetben az a 47 tételt tartalmazó, magyar, latin és német nyelvű kritikai forráskiadás, amely Szentvid-kápolna és környezete, azaz a teljes kegyhely 1674 és 1975 közötti történetét és áhítatformáit dokumentálja. A források alatt nemcsak az

írott, hanem a képi (fogadalmi festmények, katonai felmérések, térképek) és tárgyi forrásokat (offerekről, szobrokról, ereklyékről készült képek) is értjük. A 39 színes és 103 fekete-fehér felvételt élénk táró képi forrásokat részben a kötet végi függelékben, részben a főszövegben tárja közönsége elé a szerző. A szerző húsz oldalnyi, külön tanulmányként is kezelhető összefoglalást készített, melyeket angol és német nyelvre is lefordítottak.

A kötet precízen részletezi a teljes kegyhely építészeti örökségének, azaz a Szent Vid-templomnak, a Fájdalmas Mária- és a Szent Anna-kápolnának, a ferences harmadrendi remeteségnek, a kálváriának és a szentkútnak újkori történetét, a búcsúkiváltság sorsát, valamint egy, a XVIII. századból fennmaradt kehely ikonográfiáját, továbbá a II. József intézkedései nyomán bekövetkezett jelentős vallási hanyatlást és építészeti pusztulást. Az épített örökséggel egyenrangú a kötetben a barokk kori megélt vallásosság spirituális eseményeinek: az újhoid vasárnapi áhítatoknak, az öltöztetett és a megkoronázott Mária-kép kultuszának bemutatása is.

Kiemelendő, hogy Medgyesy S. Norbert figyelme nemcsak az évszázadok óta interetnikus, magyar, horvát és német búcsúsokat vonzó zarándokhelyre terjed ki, hanem annak tágabb értelemben vett történeti földrajzi környezetét is elemzi, bemutatja a zarándoklatban érintett települések történetét és szakrális emlékeit is. Az ünnepek között kiemelkedett Szent Vid-patrocínium, Mária Magdolna, Szent Kereszt megtalálása és felmagasztalása ünnepe, továbbá 1849-től, a szerző által bizonyítottan 1856-tól kezdve a perenyéiek fogadalmi zarándoklata minden esztendőben szeptember utolsó vasárnapján. A kötet dokumentálja Velem, Kőszegszerdahely és Perenye mellett Kőszeg, Szombathely, Bozsok, Felsőcsatár, Kőszegdoroszló, Dozmat, Bucsú, Torony, Narda és Und, valamint a mai Burgenland területén található Rótfalva (Röjt, Rattersdorf) és az azzal egybeépült Rendek (Liebing), valamint Répcekehely (Mannersdorf an der Rabnitz) és Léka (Lockenhaus) szentvidi zarándoklatát az 1670-es évektől napjainkig terjedő időszakban. A szerző által elvégzett vonzásokörzetelemzés fontos tanulságokkal szolgálhat a kisebb vonzásokörzettel rendelkező zarándokhelyek történetének feltárásával kapcsolatban; többek között érzékelteti, hogy a velemi zarándokhely miként illeszkedett a búcsújáróhelyekben éppen a barokk kori virágzás bővelkedő nyugat-dunántúli szakrális hálózatba. Szintén kiemelendő, hogy Medgyesy S. Norbert társadalomtörténeti adalékokkal is szolgál a zarándokhely történetével kapcsolatban: egyéni sorsokat mutat be a XVII–XVIII. századi mirákulum-feljegyzések betűhű kiadásával és elemzésével, valamint a búcsú társadalmi és vallási tevékenységként való bemutatását is elvégzi. Ugyanilyen számottevő fejezete a kötetnek Velem-Szentvid karakterisztikus szokása, az 1770-es évek óta 1975-ig élő és 2019-ben újjáélesztett viaszszobros offerálás teljes dokumentációja.

A kötet másik hangsúlyos eleme a perenyéiek zarándoklata történetének bemutatása. A kötet ezen szakasza (223–300.) időrendi sorrendet

követ, 1849-től halad napjainkig. E fejezet külön értéke, hogy a szerző korabeli írott forrásokkal, konkrétan anyakönyvi adatokkal igazolja a perenyei néphagyomány állítását: a községben 1849 őszén különösen pusztító kolerajárvány a helyiek fogadalomtétele és első szentvidi processziója után tűnt el a faluból. A szerző által meghatározott korszakhatárok nagyobb részben követik az egyetemes- és magyar történetírás által használt korszakhatárokat, noha egy esetben eltérnek tőle (a *Zarándokok és áhítati alkalmak 1914-től az Anschlussig* című fejezetben). E fejezet megmutatja a világtörténelem hatását a velemi zarándokhelyre – az Ausztriához került burgenlandi települések (Léka, Rótfalva) zarándoklatainak elhalásához részben az Anschluss, részben a leereszkedő vasfüggöny vezetett. Medgyesy S. Norbert jó érzékkel mutatja be azt is, hogy 1949-et követően a perenyiek számára is milyen kihívást jelentett őseik fogadalmának megtartása – mivel a velemi kápolna 1947-ben közvetlenül az osztrák-magyar műszaki határsávba került, megközelítése életveszélyes, 1950-től pedig évekig tilos volt. A perenyei lakosok kitartásáról és hűségéről tanúskodik, hogy amikor 1956-ot követően a zarándoklatot ismét engedélyezték, a helyiek éltek a lehetőséggel: megtartották fogadalmi zarándoklatukat, melyet napjainkban is teljesítenek.

Recenziómat azzal kezdtem, hogy Medgyesy S. Norbert kötete összegző, szintetizáló munka. Hozzá kell ugyanakkor tennem, hogy a mű nem áll önmagában – a magyar vallás- és egyháztörténet évszázados múltra visszatekintő, elsősorban Bálint Sándor munkásságához köthető hagyományait követi. Ezen kívül történelemelméleti szemszögből is izgalmas és érdekes olvasmány: a mikrotörténet, a történeti földrajz, a társadalomtörténet, az oral history, az egyház- és egy különálló, itt nem tárgyalt jelentős fejezetben a népelemek kapcsán az irodalom- és zenetörténet módszereit, eredményeit is fellelhetjük benne. Összességében egy régóta folyó, számos módszert alkalmazó kutatás lezárásának tekinthető. Jelen sorok szerzője reméli, hogy Medgyesy S. Norbert számos további eredménnyel fogja gazdagítani a velemi Szent Vid-hegy történetéről és a térség barokk kori és mai megélt vallásosságáról szóló ismereteinket.